

№4

MOLIYAVIY TEKNOLOGIYALAR

ILMIY ELEKTRON JURNALI

ISSN: 2181-3965
VOLUME 5
TOSHKENT 2026

“MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR” ILMIY ELEKTRON JURNALI TAHRIRIYAT KENGASHI RAISI

To‘lqin Zakirovich Teshabayev – tahririyat kengashi raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI

Mehmonov Sultonali Umaraliyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘quv ishlari bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Karimova Komila Daniyarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Yoshlar masalalari va ma‘naviy-marifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Hududiy ta‘lim masalalari va markazlar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Infratuzilmalarni rivojlantirish va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori

Islamkulov Alimnazar Xudjamuratovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Pardayev Abdunabi Xoliqovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Kuziyev Islomjon Ne‘matovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Baymurotov Tursunbay Maxkambayevich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Omonov Akrom Abdinazarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Qongratbay Avezimbetovich – texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Jumayev Nodir Xosiyatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi deputati

Haydarov Nizomiddin Hamroyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Raviprakash G. Dani – Xalqaro ta‘lim konsultanti, professor (AQSH)

Bagautdinova Nailya Gumerovna – Qozon federal universiteti Boshqaruv, iqtisodiyot va moliya instituti direktori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Rossiya Federatsiyasi)

Sharifzoda Mu‘min Mashokir – Tojik davlat huquq, biznes va siyosat instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Tojikiston Respublikasi)

Maley Elena Borisovna – Polotsk davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Belarus Respublikasi)

Asif Mahbub Karim – Malayziya Menejment va tadbirkorlik universiteti

professori (Malayziya qirolligi)

Piter Xayk – Yevropa amaliy fanlar va menejment instituti ilmiy ishlar bo'yicha prorektori (Chexiya Respublikasi)

Yavuz Demirel – Kastamonu universiteti professori (Turkiya Respublikasi)

Jo'rayev Abdug'affor Safarovich – Termez agrotexnologiyalar va Innovatsion rivojlanish instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ismanov Ibroxim Nabiyevich – Farg'ona politexnika instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xayriddinov Azamat Botirovich – Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti prorektori iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nurmanov Ulug'bek Anorbayevich - Bank-moliya akademiyasi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedراس professori, iqtisodiyot fanlari doktori

Yakubova Nargiz Tursunbayevna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Mamatov Baxadir Safaraliyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qiyosov Sherzod Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Urazaliyev Kamoliddin Tajikulovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

JURNAL TAHRIRIYATI

Saparov Aktam Jo'rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori, dotsent

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich – ilmiy muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Aliqulov Mehmonali Salohiddin o'g'li – mas'ul muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Buxorova Moxira Samandarovna – muharrir

O'zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 364-son qarori bilan “Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari yuzasidan assosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali
23.11.2022-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№R-566966** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: **№049864**

MUNDARIJA			
1.	Ollokulova Feruza Mansurovna	Uzoq muddatli davrda davlat-xususiy sheriklik rivojlanishning muqobil ssenariylari	7
2.	Умарова Зумрад Низомиддин кизи	Консолидациялашган молиявий ҳисоботларни тузиш: таъмоиллар, усуллар ва замонавий ёндашувлар	13
3.	Sayipov Begzod Rahimovich	Valyuta kursi va mehnat bozori barqarorligi o'rtasidagi makroiqtisodiy muvozanatni ta'minlashda monetar siyosatning roli	25
4.	Sharipov G'ulomjon Qarshi o'g'li	Qashqadaryo viloyatida yashil iqtisodiyot rivojlanishining zamonaviy holati va rivojlanish istiqbollari	32
5.	Кабилова Шахноза Жураевна	Организационно-управленческий механизм развития сферы услуг в малом бизнесе (на примере Кашкадарьинской области)	38
6.	Xamdammov Sardor Farmon o'g'li	Davlat xaridlarini moliyaviy tartibga solishning xorijiy tajribasi va undan milliy amaliyotda foydalanish imkoniyatlari	43
7.	Primkulova Zilola Abrorovna	Xususiy tibbiyot tashkilotlarida xarajatlar buxgalteriya hisobini takomillashtirishning nazariy asoslari	48
8.	Kilichev Alisher Akramovich	Mavsumiy ishlab chiqarishni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning xorijiy tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	52
9.	Vaisov Dilshod Ibodullayevich	Xorijiy amaliyotda kichik biznes subyektlari moliyaviy raqobatbardoshligini rivojlantirishning integratsiyalashgan institutsional yondashuvlari	57
10.	Nematullayev Hamidullo Azizillo o'g'li	Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobini transformatsiyalash va MHXSga o'tish istiqbollari	65
11.	Мурадов Бахром Акрамжанович	Темир йўл соҳасида инновацион инфратузилмани ривожлантириш механизмлари	72
12.	Адилов Рустам	Модели кредитного скоринга на основе больших данных: влияние на рост выручки финтех-компаний	78
13.	Kenjayev Ikrom Ergashboyevich	Investitsiya muhitini qulaylashtirish orqali hududiy investitsiya mexanizmini faollashtirish	84
14.	Саттаров Тулкин Абдихалилович	Ишлаб чиқариш харажатларининг корхоналар молиявий ҳолатига таъсири	92
15.	Kholikov Khamidulla	The current state of government securities market operations in Uzbekistan's financial market and existing problems	101
16.	Mahmudov Fayzulla Murodullayevich	Mintaqa iqtisodiy rivojlanishida ijtimoiy soha tashkilotlari faoliyatining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	113
17.	Uralov Farruh Abdurazzoqovich	Hududiy sanoat klasterlarini rivojlantirish strategiyasining baholanishi	119
18.	Anvarova Lobarxon Sherzod qizi	Big Data va analitik platformalar asosida qaror qabul qilish tizimini rivojlantirish	125
19.	Tojimurodov Shohzod	Mamlakat aholisining bank kreditlari bo'yicha qarz yuki tahlili va uni optimallashtirish yo'llari	131
20.	Doniyev Shahob O'tkir o'g'li	Iqtisodiy rivojlanish jarayonlarida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning tutgan roli hamda ahamiyati	137
21.	Razikova Nozima Erkin qizi	Biznes subyektlarini moliyalashtirish asosida aholi bandligini ta'minlash	142
22.	Назарова Дияра	Совершенствование цифровых подходов к оценке кредитоспособности хозяйствующих субъектов в коммерческих банках Республики Узбекистан	153
23.	Mirmahmudova Nozima	O'zbekiston kapital bozorida sukukka institutsional	160

	Xusniddinovna	investorlarni jalb etish istiqbollari	
24.	Djamalov G'ofir Oribjanovich	Bank aktivlari sifatini oshirishda muammoli qarzlar va garov ta'minotini boshqarish usullari	167
25.	Vaxabov Bobur Alisherovich	Raqamli to'lov infratuzilmasida moliyaviy xatarlarni boshqarish va axborot xavfsizligini ta'minlash mexanizmlari	179
26.	Abdurazakov Shavkat Shokirdjanovich	Turizm klasterlari faoliyatini moliyaviy va soliq mexanizmlari orqali iqtisodiy rag'batlantirishni takomillashtirish	191
27.	Qurbanov Ulug'bek Erkinovich	Raqamli iqtisodiyot sharoitida aholi daromadlarini boshqarish mexanizmlari	202
28.	Salomov Abdusalom Ismatovich	Hududiy infratuzilma ta'minotiga “Yashil” standartlarni joriy etish yo'llari	207
29.	Орипов Ильхом Абдуллаевич	Проблемы формирования национальной системы зеленого финансирования в странах с переходной экономикой	214
30.	Tulyaganov Kudratilla Asatullayevich	O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini transformatsiya qilishning ustuvor yo'nalishlari	225
31.	Abduraxmanova Muqaddas Toxtasinovna	Temir yo'l transporti korxonalarida ekologik-iqtisodiy samaradorlikni yuksaltirishning tashkiliy-iqtisodiy va innovatsion mexanizmlari	232
32.	Uralov Elshod Sirojiddin o'g'li	Mintaqalarda institutsional-iqtisodiy hamkorlikning shakllari va rivojlanish xususiyatlari	240
33.	Qodirov Bahodir Qudratovich	Bevosita soliq solishni optimallashtirish va yashillashtirish masalalari	245
34.	Agabekyan Roza Samvelovna	O'zbekistonda loyihaviy moliyalashtirish asosida investitsiya resurslarini jalb qilish mexanizmini takomillashtirish	251
35.	Ерманова Камила Рустамовна	Цифровые финансовые инструменты в системе финансирования креативных индустрий: переоценка возможностей и ограничений	258
36.	Fayziyeva Muyassarzoda Xancharovna	Raqamli moliyaviy xizmatlar samaradorligini baholash metodlarining rivojlanish bosqichlari	267
37.	Kalandarov Jamolbek Ravshonovich	O'zbekistonda mikro, kichik va o'rta biznesni kreditlash dinamikasi: 2026 yil yarim yillik natijalari va Silk Road Finance & Technology forum kontekstidagi tahlil	274
38.	Ergashev Rustam Rajabovich	Ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirishning huquqiy boshqaruv arxitekturasini takomillashtirish	280
39.	Sulaymonov Iskandar Boxodir o'g'li	Venchur kapital jalb etish samaradorligi indeksi (VKJSI): davlat va xususiy kapital multiplikativ samaradorligini baholash modeli	287
40.	Toshpo'latov Shohruh Sobirjon o'g'li	Milliy iqtisodiyotda ijtimoiy himoya tizimini moliyalashtirishning institutsional asoslari va moliyaviy mexanizmlarini takomillashtirish	294
41.	Salamov Islom Tashkazakovich	Banklarning transformatsion jarayonlarini ekonometrik tahlili	304
42.	Babaxanova Nozima Saidakbarovna	O'zbekiston fond bozorida “Xalq IPO”si mexanizmlarini takomillashtirish va institutsional investorlar ishtirokini kengaytirish yo'llari	312
43.	Radjabova Malikaxon	Elektron tijorat faoliyatida raqamli texnologiyalardan foydalanishning zaruriyati va ahamiyati	323

44.	Sultanova Gulshira Alimbetovna	Suv taqchilligi sharoitida sholichilik tarmog'ining innovatsion texnologiyalarni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy yo'nalishlari (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida)	332
45.	Jumaniyazov Inojon Turayevich	Suveren fondlar samaradorligini baholashning truman-bagnall metodologiyasi	339
46.	Abdullayev Dilmurod Toxirmirzayevich	Davlat maqsadli jamg'armalari xarajatlari ustidan davlat moliyaviy nazoratini o'tkazishni takomillashtirish	350
47.	Abdushayitov Abdumannobbek Abdumutal o'g'li	Tashabbusli budjet xarajatlari ustidan davlat moliyaviy nazoratini tashkil etish masalalari	357
48.	Zokirov Sardor To'liq o'g'li	Hududlarga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda raqamli infratuzilmaning o'rni	362
49.	Asrorov Dalerjon Zafarovich	Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tashkil etish masalalari	368
50.	Umaraliyev Sanjar Sultonaliyevich	Hududlar investitsion muhit jozibadorligini baholashning zamonaviy metodologiyasi	374
51.	Axmedova Nafisa Amirddin qizi	O'zbekistonda agrooziq-ovqat ishlab chiqarish dinamikasi va uni innovatsion rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari	380
52.	Zohidova Ruxsora Komiljon qizi	Jahon iqtisodiyotida islom moliyasi: asosiy tendensiyalar va rivojlanish istiqbollari	387
53.	Iskandarova Munisa Hasan qizi	Elektron savdoda muddatli to'lov munosabatlarini moliyaviy tartibga solish: xorijiy tadqiqotlar asosida qiyosiy tahlil	394
54.	Ubaydullayeva Nargiza Ravshanovna	Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda riskni moliyalashtirish usullari va qayta sug'urta: Markaziy Osiyo sharoiti	404
55.	Xolmurotov Fozil Saribayevich	Xorazm viloyati eksport salohiyatini baholash: 2010–2024 yillar tendensiyalari va diversifikatsiya imkoniyatlari	415
56.	Gofurjonova Musharrafkhon Shekhratjon kizi	The significance of cultural events and festivals in enhancing tourism attractiveness	424
57.	Xasanova Lola Mamasharifovna	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni kreditlash amaliyotini takomillashtirish	431

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI KREDITLASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH

Xasanova Lola Mamasharifovna

*Toshkent davlat
iqtisodiyot universiteti
mustaqil izlanuvchisi*

ORCID: 0009-0008-5925-9072

Annotatsiya. Mazkur maqolada kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini kreditlash amaliyoti mahsulot tanlash, kredit arizasini ko'rib chiqish, moliyalashtirish, monitoring va restrukturizatsiya bosqichlari kesimida tadqiq etilgan. O'zbekistonning rasmiy statistik ma'lumotlari asosida kreditlash samaradorligini baholashda nafaqat ajratilgan kreditlar hajmi, balki moliyaviy qamrov, mablag'lardan foydalanish samaradorligi va yakuniy natijadorlik ko'rsatkichlarini ham hisobga olish zarurligi asoslangan. Shuningdek, aylanma mablag'larni kreditlash, ta'minot zanjirlarini moliyalashtirish, faktoring, lizing, yashil kreditlash va portfel monitoringini o'zaro uyg'unlashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, kreditlash amaliyoti, aylanma mablag', faktoring, lizing, yashil kreditlash, monitoring.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАКТИКИ КРЕДИТОВАНИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА И ЧАСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Xasanova Lola Mamasharifovna

*Независимый исследователь
Ташкентского государственного
экономического университета*

ORCID: 0009-0008-5925-9072

Аннотация: В статье исследуется практика кредитования малого бизнеса и частного предпринимательства на этапах выбора продукта, рассмотрения заявки, финансирования, мониторинга и реструктуризации. На основе официальной статистики Узбекистана обоснована необходимость оценивать не только объем кредитов, но и охват и результативность. Разработаны практические рекомендации, объединяющие оборотные кредитные линии, финансирование цепочек поставок, факторинг, лизинг, зеленые кредиты и портфельный мониторинг.

Ключевые слова: малый бизнес, частное предпринимательство, кредитная практика, оборотный капитал, факторинг, лизинг, мониторинг.

IMPROVING LENDING PRACTICES FOR SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP

Kasanova Lola Mamasharifovna

*Independent researcher at
Tashkent State
University of Economics*

ORCID ID: 0009-0008-5925-9072

Abstract: The article studies lending practices for small business and private entrepreneurship across product selection, application review, financing, monitoring, and restructuring. Official statistics for Uzbekistan support the need to measure outreach and outcomes in addition to loan volume. The article develops practical recommendations combining

revolving working-capital facilities, supply-chain finance, factoring, leasing, green lending, and portfolio monitoring.

Keywords: *small business, private entrepreneurship, lending practice, working capital, factoring, leasing, monitoring, restructuring.*

Kirish.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotda bandlik, hududiy daromad va bozor raqobatini shakllantiradi. Milliy statistika ma'lumotlariga ko'ra, kichik tadbirkorlikning jami bandlikdagi ulushi 2024 yilda 73,9 foiz, 2025 yilda 74,9 foizni tashkil etgan [3]. Uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 2024 yilda 53,5 foiz va 2025 yilda 52,2 foiz bo'lgan. Bu sektorning kreditga kirishi faqat tadbirkorning shaxsiy masalasi emas, balki ishlab chiqarish, xizmat va ish o'rinlarining barqarorligiga ta'sir qiluvchi omildir.

Kreditlash amaliyotida bankning maqsadi kreditni ko'proq berish emas, qarz oluvchining ehtiyojiga mos muddat va to'lov jadvalida, qaytarish manbai tushunarli bo'lgan moliyalashtirishni taqdim etishdir. Bir martalik kredit aylanma mablag'i doimiy yangilanadigan korxonaga mos kelmasligi, uzoq muddatli uskuna qisqa muddatli resurs bilan moliyalashtirilganda likvidlik bosimi paydo bo'lishi mumkin. Shuning uchun kredit mahsuloti biznesning pul aylanishi va investitsiya muddatiga moslashtiriladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

OECDning 2025 yilgi tahlilida yuqori foiz stavkalari va iqtisodiy noaniqlik kichik biznes kreditlashini cheklagani, moliyalashtirishning qisqa muddatli ehtiyojlarga siljishi uzoq muddatli investitsiya, unumdorlik va raqobatbardoshlikka salbiy ta'sir qilishi qayd etilgan [7]. IFC kichik korxonalar uchun moliyaviy hisobot yetishmasligini raqamli to'lov, elektron savdo va tranzaksiya ma'lumotlari bilan qisman bartaraf etish mumkinligini ko'rsatadi [6]. Bu qarashlar kredit amaliyotida mahsulot va baholash usulini korxonaning o'lchami va ma'lumot iziga moslashtirish zarurligini tasdiqlaydi.

Xalqaro tadqiqotlarda kreditdan tashqari lizing, faktoring, savdo krediti, kafolat va kapital moliyasi kichik biznesning turli ehtiyojlarini qoplovchi vositalar sifatida qaraladi. Bank kreditni yagona yechim sifatida taklif qilganda, aktiv xaridi uchun lizing yoki tasdiqlangan debitorlik qarzi uchun faktoring samaraliroq bo'lishi mumkin. Moliyalashtirish vositalarining xilma-xilligi korxona balansiga tushadigan yukni kamaytiradi va bankning riskini aniq aktiv yoki pul oqimiga bog'laydi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda statistik guruhlash, kredit mahsulotlarini funksional taqqoslash, mijoz segmentlari bo'yicha tahlil va kredit hayot siklini baholash usullari qo'llanildi. Markaziy bankning kreditlar bo'yicha statistik byulleteni, Milliy statistika qo'mitasining kichik biznes ko'rsatkichlari, O'zbekistonning qo'llab-quvvatlash dasturlari hamda IFC va OECD tavsiyalari tahlil qilindi. Amaliy takliflar bank rentabelligi, qarz oluvchining to'lov qobiliyati va iqtisodiy natija mezonlari bo'yicha shakllantirildi.

Tahlil va natijalar.

2024 yilda kichik va o'rta tadbirkorlik hamda aholiga tadbirkorlik maqsadlari uchun 92,4 trillion so'm kredit ajratilgani kredit bozorining ko'lamini ko'rsatadi [2]. Biroq kredit sonining 538 mingdan oshishi mijozlarning takroriy kreditlarini ham o'z ichiga olishi mumkin. Shuning uchun bank va davlat dasturlari qamrovni noyob qarz oluvchilar, birinchi marta kredit olganlar, ayollar va yoshlar boshqaruvidagi bizneslar, hududlar va faoliyat turlari bo'yicha ochishi kerak. Bu kredit resurslarining qaysi segmentga yetib bormayotganini aniqlashga yordam beradi.

Aylanma mablag'ni moliyalashtirishda qayta tiklanuvchi kredit liniyasi bir martalik kreditdan samaraliroq. Limit korxonaning tushum aylanishi va mavsumiy ehtiyojiga asoslanadi,

foydalanilgan qism uchun foiz hisoblanadi, tushum kelganda qarz avtomatik kamayadi. Bunday mahsulotning riski hisobvaraqla aylanmasi va limitdan foydalanish intizomi orqali kundalik kuzatiladi. Limitni har safar yangidan rasmiylashtirish o'rniga yillik qayta baholash va aniq kovenantlar mijoz hamda bank xarajatini kamaytiradi.

Yetkazib berish zanjiri moliyasi yirik xaridorning kredit sifatidan foydalanib, uning kichik yetkazib beruvchilariga arzonroq resurs beradi. Tasdiqlangan hisob-faktura bank uchun talab huquqi, kichik korxona uchun esa pulni muddatidan oldin olish imkonidir. Xaridor, yetkazib beruvchi va bank o'rtasidagi elektron ma'lumot almashuvi qalbaki hujjat riskini kamaytiradi. Ushbu mahsulot, ayniqsa, to'lov muddati uzun bo'lgan savdo va ishlab chiqarish zanjirlarida likvidlik muammosini yumshatadi.

1-rasm. Kichik biznesni kreditlash amaliyotining hayot sikli

Manba: muallif ishlanmasi.

. Asosiy vosita va uskunalarini moliyalashtirishda lizing aktivning o'zini ta'minot sifatida ishlatadi. Kredit to'lov jadvali uskunaning daromad keltira boshlash davriga moslashtirilsa, loyiha boshidagi bosim kamayadi. Import uskunasi valyuta riski, yetkazib berish va ishga tushirish muddati alohida hisobga olinadi. Bank yoki lizing kompaniyasi yetkazib beruvchini tekshirish, sug'urta va texnik xizmat shartlarini moliyalashtirish paketiga kiritishi mumkin.

Kredit arizasini ko'rib chiqishda kichik biznes uchun alohida vakolat darajasi va standart kredit xulosasi kerak. Amaldagi kompleks dasturda arizani besh ish kunidan oshmagan muddatda ko'rib chiqish va 1 milliard so'mgacha kredit bo'yicha qarorni bankning hududiy filiali qabul qilishi nazarda tutilgan [10]. Bank ichki jarayonida vaqtning qaysi qismi mijoz hujjatini kutishga, qaysi qismi tahlil va qo'mita navbatiga ketayotgani o'lchansa, kechikishning haqiqiy sababi aniqlanadi.

Monitoring amaliyoti kredit maqsadli ishlatilganini bir marta tekshirish bilan tugamasligi kerak. Hisobvaraqla aylanmasi, tushum, soliq to'lovi, debitor va kreditor qarzi, ombor zaxirasi, asosiy shartnomalar va kredit jadvali dinamikasi yagona panelda kuzatiladi. Sog'lom korxonadagi mavsumiy pasayish bilan biznes modelidagi doimiy buzilish ajratiladi. Monitoring xodimi signalni faqat kechikishdan keyin emas, pul oqimi yomonlashgan paytda olishi zarur.

Restrukturizatsiya amaliyoti ham standart mezonlarga ega bo'lishi kerak. Vaqtinchalik likvidlik muammosi, bozor yo'qolishi va boshqaruvdagi tizimli nosozlik bir xil yechimni talab qilmaydi. Iqtisodiy jihatdan hayotiy korxona uchun asosiy qarzni kechiktirish, mavsumiy jadval, aylanma limitini qayta tuzish yoki aktiv sotish rejasi qo'llanishi mumkin. Hayotiylik tiklanmaydigan holatda esa zararni kechiktirmasdan tan olish va ta'minotni huquqiy tartibda undirish bank portfeli sifatini himoya qiladi.

Yashil va raqamli modernizatsiya kreditlari kichik biznes unumdorligini oshirishga xizmat qiladi. Energiya tejankor uskuna, quyosh energiyasi, suv tejash, hisob va savdo jarayonlarini raqamlashtirish bo'yicha kreditda iqtisodiy samara energiya xarajatining kamayishi, savdo aylanmasi yoki mehnat unumdorligi orqali o'lchanadi. IFCning barqaror kichik biznes moliyasi qo'llanmasi banklarga muvofiq xarajalar ro'yxati, baholash va hisobot ko'rsatkichlarini oldindan belgilashni tavsiya qiladi [9].

Kredit xodimining rag'batlantirish tizimi faqat ajratilgan kredit hajmiga bog'lansa, sifat va mijoz ehtiyoji ikkinchi o'ringa tushadi. Rag'bat portfel rentabelligi, erta kechikish, mijozni saqlash, hujjat sifati va kreditdan keyingi natijalar bilan muvozanatlashtirilishi kerak. Savdo va

risk funksiyalarining vazifalari ajratiladi, lekin ular bitta segment strategiyasi va ma'lumotlar bazasi asosida ishlaydi.

1-jadval
Kichik biznes ehtiyojiga mos moliyalashtirish vositalari

Ehtiyoj	Mos vosita	Asosiy nazorat
Mavsumiy aylanma mablag'	Qayta tiklanuvchi kredit liniyasi	Tushum aylanishi va limit intizomi
Tasdiqlangan debitorlik	Faktoring	Xaridor sifati va hisob-faktura
Yetkazib beruvchi likvidligi	Supply-chain finance	Yirik xaridor tasdig'i
Uskuna xaridi	Lizing yoki investitsion kredit	Aktiv qiymati va ishga tushish
Energiya tejamlorligi	Yashil kredit	Tejalgan resurs va pul oqimi
Vaqtinchalik qiyinchilik	Restrukturizatsiya	Biznes hayotiyliigi va tiklanish rejasi

Manba: muallif tomonidan rasmiy manbalar asosida tuzilgan.

Bank mahsulot katalogida kichik biznes uchun ortiqcha o'xshash kreditlar bo'lishi mijoz va xodim tanlovini qiyinlashtiradi. Mahsulotlar ehtiyoj, muddat va qaytarish manbai bo'yicha guruhlanishi kerak: kundalik aylanma, mavsumiy xarajat, uskuna, debitorlik, eksport va energiya samaradorligi. Har bir mahsulot uchun standart limit, zarur ma'lumot, qaror muddati va narx diapazoni e'lon qilinadi. Mijoz qisqa diagnostika orqali mos mahsulotni tanlaydi, murakkab holat esa mutaxassisga yo'naltiriladi.

Hududiy filial vakolatini kengaytirish tezlikni oshiradi, biroq kredit standartlarining hududlar bo'yicha farqlanish xavfini tug'diradi. Shu sababli markaziy bank funksiyasi yagona metodologiya, model, soha limiti va nazorat namunalarini belgilaydi; filial esa mahalliy bozor va mijozni bilish afzalligidan foydalanadi. Qarorlarning sifati tasodifiy qayta ko'rib chiqish, portfel vintage tahlili va filiallar o'rtasidagi taqqoslash orqali nazorat qilinadi. Vakolat natija yaxshi bo'lsa kengaytiriladi, buzilishlar ko'paysa vaqtincha cheklanadi.

Mikro va kichik korxonalar uchun moliyaviy savodxonlik kredit jarayonining bir qismi bo'lishi mumkin. Bank ariza beruvchiga pul oqimi jadvali, xarajat va tushumni ajratish, soliq hamda kredit to'lovini rejalashtirish bo'yicha qisqa vositalar taqdim etadi. Maslahat kreditni majburan sotish vositasi bo'lmasligi, tadbirkor qaroriga xolis yordam berishi kerak. Moliyaviy hisobni yaxshilagan mijoz keyingi safar kamroq hujjat bilan, aniqroq limit va qulayroq narxda kredit olish imkoniga ega bo'ladi.

Ayollar va yoshlar boshqaruvidagi bizneslarni alohida segment sifatida kuzatish faqat kvota belgilashdan iborat emas. Ularning faoliyat sohasi, biznesning yoshi, garov egaligi, rasmiy daromad tarixi va hududiy sharoiti kreditga kirishga turlicha ta'sir qiladi. Mahsulot dizayni ushbu to'siqlarni aniqlab, kafolat, maslahat yoki mos to'lov jadvali bilan javob berishi kerak. Natijalar kredit soni bilan birga omon qolish, savdo, bandlik va qaytish sifati orqali o'lchanadi.

Muammoli kredit bilan ishlashda aloqaning vaqti va ohangi katta ahamiyatga ega. Birinchi kechikishdan oldin eslatma, to'lov sanasini tushuntirish va hisobvaraqda mablag' yetishmasligi haqida xabar berish texnik kechikishni kamaytiradi. Kechikish yuzaga kelganda tahdidli muloqot o'rniga sabab, kutilayotgan tushum va yechim variantlari qayd etiladi. Undiruv xodimi bilan kredit maslahatchisining vazifalari ajratiladi, lekin ma'lumotlar bir tizimda saqlanadi.

2-rasm. Taklif etilayotgan amaliy boshqaruv yo‘nalishlari

Manba: muallif ishlanmasi.

Amaliyot samaradorligini baholash uchun kredit vintage tahlili qo‘llaniladi. Muayyan oy yoki chorakda ajratilgan kreditlar keyingi 3, 6, 12 va 24 oyda bir xil usulda kuzatiladi. Bu yangi mahsulot, scoring modeli yoki filial vakolati o‘zgarganidan keyin sifatning qachon va qaysi segmentda yomonlashganini ko‘rsatadi. Vintage natijasi iqtisodiy sharoit bilan birga tahlil qilinib, limit, narx va monitoring chastotasini qayta belgilashga asos bo‘ladi.

Xulosa va takliflar.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni kreditlash amaliyoti mahsulot, jarayon va monitoringning o‘zaro mosligiga bog‘liq. Kredit muddati aktiv yoki pul aylanishiga mos kelmasa, tez ajratilgan kredit ham qarz oluvchi va bank uchun muammoga aylanishi mumkin.

Quyidagilar taklif etiladi:

- 1) aylanma mablag‘ uchun qayta tiklanuvchi liniyalarni kengaytirish;
- 2) tasdiqlangan hisob-fakturalar asosida yetkazib berish zanjiri moliyasi va faktoringni rivojlantirish;
- 3) uskuna xaridida lizing va kreditni taqqoslab taklif qilish;
- 4) qaror muddatini bosqichlar bo‘yicha o‘lchash;
- 5) portfel monitoringini tranzaksiya va soliq signallari bilan avtomatlashtirish;
- 6) restrukturizatsiyani biznes hayotiyliigi asosida standartlashtirish;
- 7) xodim rag‘batini kredit hajmi bilan birga portfel sifati va mijoz natijalariga bog‘lash;
- 8) yashil va raqamli kreditlarda o‘lchanadigan samaradorlik ko‘rsatkichlarini belgilash.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. 2025 yil uchun yillik hisobot. Toshkent, 2026. <https://cbu.uz/uz/publications/annual-report/>
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Statistik byulleten, 2025 yil. <https://cbu.uz/uz/statistics/>
3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Kichik biznes va tadbirkorlik bo‘yicha rasmiy statistika. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/small-business-and-entrepreneurship-2>
4. World Bank. Good Practices for Financial Consumer Protection. Washington, DC, 2017.
5. World Bank and FIRST Initiative. Principles for Public Credit Guarantee Schemes for SMEs. Washington, DC, 2015.
6. IFC. MSME Banking in the Digital Era. Washington, DC, 2025.
7. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs Scoreboard 2025 Highlights. OECD Publishing, Paris, 2025.
8. G20 Global Partnership for Financial Inclusion. Action Plan for MSME Financing. 2025.
9. IFC. Sustainable MSME Finance Reference Guide. Washington, DC, 2023.
10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024 yil 20 yanvardagi 37-son qarori.

